

รายการวิทยุเพื่อนเกษตรกร

ประจำเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๙

เรื่อง “บัวหลวง... จากวิถีผู้พืชเศรษฐกิจแห่งอนาคต”

“บัว” พืชที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน แต่ในปัจจุบัน บัวไม่ได้เป็นเพียงดอกไม้สำหรับไหว้พระ หรือใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่กำลังก้าวขึ้นมาเป็น “พืชเศรษฐกิจ” ที่มีศักยภาพสูง และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไทยได้อย่างน่าสนใจ ในอดีต เมื่อพูดถึงบัวหลายคนอาจนึกถึงภาพของดอกบัวในวัด ใช้สำหรับบูชาพระ หรือใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ แต่ในปัจจุบัน แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากบัวได้เปลี่ยนไปอย่างมาก เพราะบัวเป็นพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ “แทบทุกส่วนของต้น” ไม่ว่าจะเป็นดอก เมล็ด ใบ เกสรและราก

“ดอกบัว” ซึ่งยังคงเป็นที่ต้องการสูงในตลาด โดยเฉพาะในกลุ่มพิธีกรรม งานมงคล และการตกแต่งสถานที่ ดอกบัวที่มีรูปทรงสวยงาม สีสันสดใส และมีความคงทน สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญทางศาสนา และในปัจจุบัน เทรนด์ดอกบัว (มินาคม 2569) กำลังเป็น "Aesthetic กระแสหลัก" ของกลุ่ม Gen Z ในประเทศไทย พวกกันไปซื้อดอกบัวที่ ปากคลองตลาด ซึ่งเป็นตลาดดอกไม้เก่าแก่ แล้วนำมาเป็นพร็อพถ่ายรูปบน สะพานพุทธ ในช่วงเวลาแสงเย็น (Golden Hour) เพื่อให้ได้ภาพแนวสตรีทไลฟ์สไตล์ที่ดูชิคและฮิปสเตอร์ทำให้เปลี่ยนจากภาพจำเดิมๆ ที่ใช้ดอกบัวเพียงเพื่อการทำบุญหรือไหว้พระ ให้กลายเป็นไอเทมแฟชั่นและไลฟ์สไตล์สุดชิคที่ผสมผสานรากเหง้าวัฒนธรรมเข้ากับ ความทันสมัย

“เมล็ดบัว” ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งผลผลิตที่มีมูลค่าสูง เมล็ดบัวสามารถนำไปแปรรูปเป็นอาหารได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นของหวาน เครื่องดื่ม หรือแม้แต่อาหารเพื่อสุขภาพ เช่น เม็ดบัวอบกรอบ ในปัจจุบัน เมล็ดบัวได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีโปรตีน และสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย จึงตอบโจทย์กระแสของผู้บริโภคที่หันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น

“ใบบัว” ก็ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้ห่ออาหาร ซึ่งช่วยเพิ่มกลิ่นหอม และเอกลักษณ์ให้กับอาหารไทย หรือการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เช่น ชาสมุนไพรจากใบบัวที่กำลังได้รับความนิยมในกลุ่มผู้บริโภคสายสุขภาพ

“เกสรดอกบัว” เป็นสมุนไพรไทยที่มีสรรพคุณเด่นในด้านการบำรุงหัวใจ ระบบไหลเวียนโลหิต ลดความเครียด ช่วยให้นอนหลับง่าย แก้อาการวิงเวียนศีรษะ (หน้ามืดตาลาย) และมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ นิยมนำมาทำเป็นชาชงดื่ม ส่วนผสมในยาหอม และสารสกัดในผลิตภัณฑ์บำรุงผิวเพื่อชะลอวัย

“รากบัว” (เหง้าบัว) เป็นวัตถุดิบสารพัดประโยชน์ที่นิยมใช้ในอาหารจีนและสมุนไพรแผนโบราณ มีฤทธิ์เย็น ช่วยแก้ร้อนใน กระหายน้ำ แก้ไอ ขับเสมหะ บำรุงตับ ม้าม กระเพาะอาหาร และมีเส้นใยสูงช่วยระบบขับถ่าย สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายทั้งต้มซุ๊ป ผัด เชื่อม ทำน้ำรากบัว หรืออบกรอบ

ประเภทของการปลูกบัว

1.การปลูกบัวหลวงเพื่อการตัดดอก บัวหลวงตัดดอกที่นิยมในไทย ได้แก่ พันธุ์สัตตบงกช ปทุมสัตตบุตร และบุณทริก เพราะมีลักษณะของดอกใหญ่ กลีบอัดซ้อนกันแน่น พื้นที่ที่เหมาะสมควรเป็นพื้นที่ราบสม่ำเสมอ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ดินเป็นดินเหนียว ปลูกโดยใช้ไม้ยัด เหง้า หรือใช้ดินหมก ระยะปลูก 2x2 เมตร หลังจากปลูกบัว

แล้วในเดือนแรก ควรรักษาระดับน้ำให้ขังอยู่ในแปลงลึกประมาณ 16-16-16 หรือปุ๋ยยูเรีย 50 กิโลกรัม/ไร่ บัวหลวงจะเริ่มให้ผลผลิตประมาณ 3 เดือนหลังปลูก โดยเกษตรกรนิยมเก็บดอกวันเว้นวัน และเก็บในระยะดอกตูม โดยตัดก้านยาวประมาณ 50-60 เซนติเมตร แخذดอกบัวในถังใส่น้ำ หลังจากเก็บเกี่ยวต่อเนื่อง 3-4 เดือน ต้นบัวจะเริ่มโทรม ผลผลิตลดลง เกษตรกรมีวิธีบังคับให้ไหลแตกต้นใหม่ โดยระบายน้ำออกจากนาให้แห้ง แล้วใช้รถแทรกเตอร์ลงไปไถตะเพื่อลดความหนาแน่นของต้นบัว หรืออาจใช้ลูกขลุ่ยทุบ แล้วปล่อยน้ำเข้าแปลงอีกครั้ง บัวจะเริ่มแตกยอดใหม่ และสามารถเริ่มเก็บดอกได้ในเวลา 2-3 เดือนถัดมา บัวจะออกดอกต่อเนื่องประมาณ 4 เดือน ก่อนเข้าสู่ระยะพักตัวในฤดูหนาว ส่งผลให้ปริมาณดอกลดลงและราคาสูงขึ้นในตลาด ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่ผลผลิตมีจำกัดและมีมูลค่าสูง

ตลาดสำหรับบัวหลวงตัดดอกจำหน่ายที่สำคัญ คือ ปากคลองตลาดและตลาดดอกไม้ในทุกจังหวัด โดยมีราคาแต่ละช่วงของปีไม่เท่ากัน ดอกบัวมีราคาดีในช่วงเดือนธันวาคม ถึงกุมภาพันธ์ หรือราคาดีในช่วงวันสำคัญทางศาสนา ตุลาคม และราคาดีในช่วงวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีการส่งออกบัวไปต่างประเทศอีกด้วย

2.การปลูกบัวเพื่อเก็บเมล็ด แหล่งปลูกบัวหลวงเพื่อเก็บเมล็ดที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก เมล็ดบัวสามารถเก็บเกี่ยวหลังปลูกประมาณ 3-4 เดือน เมล็ดที่ได้จะนำไปตากแดดให้แห้งประมาณ 2-3 แดดนิยมจำหน่ายในรูปเมล็ดแห้งที่ยังไม่กะเทาะเปลือกเพื่อยืดอายุการเก็บรักษา

3.การปลูกบัวเพื่อการผลิตไหล เกษตรกรจะขุดไหลในช่วงที่ต้นบัวเริ่มโทรม โดยกระตุ้นการเจริญเติบโตด้วยปุ๋ย และระบายน้ำออกเพื่อให้ดินแห้ง ก่อนขุดจำหน่าย ซึ่งมักอยู่ในช่วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ไหลที่ขุดได้ ถ้าจะเก็บรักษาไว้เพื่อรอการปลูกหลังจากเก็บขึ้นมาแล้วให้น้ำมากองไว้แล้วรดน้ำให้โชก แล้วใช้ใบตองปิดไว้ และพยายามรดน้ำบ่อยๆ อย่าให้ไหลแห้ง จะสามารถเก็บไหลไว้ได้ประมาณ 1 เดือน การปลูกบัวเพื่อการเก็บไหล จะแตกต่างจากการปลูกบัวหลวงเพื่อการผลิตดอกและผลิตเมล็ด คือจะต้องมีระดับน้ำสูงกว่าการปลูกบัวเพื่อการผลิตไหลสามารถปลูกได้ทั้งปี แต่ช่วงฤดูหนาวผลผลิตของบัวจะน้อยกว่าฤดู

4.การปลูกบัวเพื่เก็บราก การปลูกเช่นเดียวกับการปลูกเพื่อผลิตดอกจำหน่ายโดยหลังจากเก็บฝักบัวแล้วประมาณ 3 เดือน ต้นก็จะเริ่มโทรม ให้ระบายน้ำออกจากแปลงบัวให้แห้ง เมื่อดินแห้งพอที่จะใช้รถไถลงไถได้ ให้ไถตะพลิกหน้าดินให้ลึก เพื่อที่จะทำให้ดินโปร่งขึ้น รากบัวชั้นบนๆซึ่งเป็นรากขนาดเล็กลดจำนวนลง ถ้าหากไม่มีการไถในปีต่อมา บัวจะขึ้นแน่นมาก ทำให้ฝักบัวมีขนาดเล็กมาก เมื่อไถแล้วต้องปล่อยน้ำเข้าทันทีเพื่อป้องกันไม่ให้หญ้าขึ้น ต้นบัวใหม่จะงอกขึ้นมาพ่นน้ำในเวลาประมาณ 3-7 วัน รากมีความต้องการของตลาด เพราะรากบัว คือ ส่วนที่สะสมอาหารของบัวก่อนมีการพักตัว ทำให้มีคุณค่าทางโภชนาการสูงมาก

5.การปลูกบัวหลวงเพื่อการตัดใบจำหน่าย ใบบัวหลวงนิยมนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำข้าวห่อใบบัว ทำชาใบบัว หรือนำไปอบแห้งจำหน่ายในต่างประเทศนิยมนำไปจัดตกแต่งสถานที่ สำหรับในประเทศไทยยังมีการใช้น้อย ใบบัวที่ใช้ส่วนมากจะเป็นใบบัวที่ขึ้นเองตามแหล่งธรรมชาติ เพื่อลดปัญหาสารเคมีตกค้าง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบัวให้เป็นพืชเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนการผลิตที่เหมาะสม การเลือกใช้พันธุ์ที่มีคุณภาพ การจัดการแปลงปลูกอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนามาตรฐานสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดซึ่งเกษตรกรบางรายก็ปรับเปลี่ยนการทำนาข้าว เปลี่ยนเป็นนาบัวได้

กล่าวโดยสรุป “บัว” ไม่ได้เป็นเพียงพืชที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพสูง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างหลากหลาย และมีโอกาสเติบโตในอนาคตอย่างยิ่งย่น เปรียบเสมือนการเปลี่ยนผ่านจาก “ดอกไม้ในวัด” สู่ “พืชเศรษฐกิจครบวงจร” ที่ไม่ควรมองข้ามในยุคปัจจุบัน

กำหนดออกอากาศ :1 เมษายน พ.ศ. 2569

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อการเกษตร คลื่นความถี่ AM. 1386 กิโลเฮิร์ต

เรียบเรียงโดย : กลุ่มส่งเสริมไม้ดอกและไม้ประดับ สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร